

Aan de Minister van Economische Zaken

Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie

[Redacted signature block]

Ter beslissing
Datum
26 november 2025
Kenmerk
DGBI / 102685313

nota
TER BESLISSING

Monitor Ondernemingsklimaat

[Redacted signature block]

Parafenroute

[Redacted signature lines]

Bijlage(n)
3

Aanleiding

Jaarlijks wordt de monitor Ondernemingsklimaat in opdracht van EZ gepubliceerd en aan de Tweede Kamer toegezonden. Bijgaand treft u de derde editie, Monitor Ondernemingsklimaat 2025, en een conceptversie van de begeleidende Kamerbrief en het persbericht.

Advies

- Wij adviseren u om akkoord te gaan met de Kamerbrief, publicatiemoment, het persbericht en verzending van de Monitor en de brief aan de Tweede Kamer.
- Wij adviseren u om de Monitor begin december te publiceren en niet later in december. Door de nieuwswaarde van zowel de investeringsagenda van de heer Wennink, uw regeldruk-aanpak als de OndernemersTop bestaat het risico dat de nieuwswaarde van de monitor wordt overschaduwd. Bovendien kan er bij publicatie uitingen bij de investeringsagenda en uw regeldruk aanpak aan de monitor worden gerefereerd, hetgeen bijdraagt aan naamsbekendheid van de monitor.

Kernpunten

- In de bijgevoegde Kamerbrief geeft u een overzicht van de belangrijkste uitkomsten (zie in nota onder toelichting) en geeft U een inhoudelijke appreciatie van de gepresenteerde cijfers en bevindingen uit de Monitor Ondernemingsklimaat 2025.
- Uw belangrijkste bevindingen zijn:
 - Het is belangrijk dat onze sterke punten zoals de kwaliteit van leven, de infrastructuur en het niveau van kennis onverminderd goed scoren en stabiel blijven.

Ontvangen BBR

- Ondernemers worstelen echter met problemen die grote uitdagingen voor het bedrijfsleven vormen.
- De belangrijkste uitdagingen liggen op het gebied van voorspelbaarheid van beleid en politieke stabiliteit, verschillende vormen van schaarste – waarbij arbeid en energie momenteel het zwaarste wegen – en de regeldruk die bedrijven ervaren.
- Naast de problematiek voor de ondernemers zelf wijzen de uitkomsten erop dat de druk op onze internationale concurrentie- en investeringskracht aanhoudend en onverminderd hoog blijft.
- U ziet dat ondernemers weinig vertrouwen hebben in de overheid en dat baart u ook zorgen. Zonder vertrouwen zullen ondernemers niet kunnen investeren, groeien of innoveren en dat heeft direct impact op het verdienvermogen en daarmee onze welvaart.
- Meer oog voor het belang en de positie van het bedrijfsleven is daarom noodzakelijk. Op die manier zal er ook meer belang worden gehecht aan stabiliteit in beleid, waarmee het vertrouwen van ondernemers in de overheid en in een voorspelbare koers kan worden hersteld.
- U werkt aan een sterker ondernemingsklimaat. Dat doet u o.a. door: uw nieuwe aanpak vermindering regeldruk, advies heer Wennink inzake investeringsagenda, vernieuwd industriebeleid en de productiviteitsagenda.

Toelichting

Uitkomsten van de Monitor Ondernemingsklimaat 2025

- Het ondernemingsklimaat krijgt van bedrijven gemiddeld een 6,1. Dat is een lichte verbetering ten opzichte van vorig jaar, maar nog altijd significant lager dan in eerdere jaren. (6,7 in 2022 en 6,4 in 2023, 6,0 in 2024).
- Positief worden de kwaliteit van leven en de digitale, kennis- en fysieke infrastructuur gewaardeerd.
- Knelpunten liggen op het gebied van stabiliteit, regelgeving en verschillende vormen van krapte aanhouden. Punten zoals de energie-infrastructuur, belastingklimaat, regelgeving en voorspelbaarheid zijn de belangrijkste verbeterpunten voor het bedrijfsleven.
- Het aandeel bedrijven dat overweegt activiteiten (deels) naar het buitenland te verplaatsen is niet toegenomen. Net zoals vorig jaar geldt dit voor ongeveer één op de vijf bedrijven. Bedrijven geven hierbij wel aan verplaatsing sterker te overwegen en iets vaker buiten Nederland te willen investeren dan vorig jaar. Tegelijkertijd stijgt de investeringsbereidheid licht bij het gehele bedrijfsleven; ongeveer twee derde (66 procent) van alle bedrijven geeft aan de komende twee jaar te gaan investeren in groei en/of uitbreiding van bedrijfsactiviteiten.
- Uit de analyse van (statistische) bronnen blijkt dat de gemeten percepties in deze monitor op veel punten aansluiten bij beschikbare feiten en cijfers. Naast de grote zorgen over voorspelbaarheid van beleid en regeldruk zorgen aanhoudende regeldruk, arbeidsmarktkrapte, netcongestie en stikstofproblematiek voor blijvende belemmeringen.
- In internationaal opzicht blijft Nederland qua concurrentiekracht en innovatievermogen aansluiting houden bij de kopgroep. Dit blijkt uit een

analyse van internationale ranglijsten en indexen. Nederland verliest terrein ten opzichte van niet-Europese landen, vooral op het gebied van regelgeving, langetermijnvisie van de overheid en durfkapitaal. Dit jaar blijft de mondiale positie van Nederland grotendeels stabiel.

- In de World Competitiveness Ranking van IMD zakt Nederland in 2025 één plaats, van de 9e naar de 10e plek, dit ondanks een stijging van de totale score. De lagere positie van Nederland op de ranglijst wordt veroorzaakt doordat andere landen binnen de top-10 nog sterkere stijgingen van de absolute totaalscore kennen. Het gaat dan met name om de Verenigde Arabische Emiraten, Taiwan en Qatar.

Uitvoering Monitor

- Sinds 2023 voeren SEO Economisch Onderzoek en het Amsterdam Centre for Business Innovation in opdracht van EZ jaarlijks de Monitor Ondernemingsklimaat uit.
- De monitor is opgebouwd aan de hand van drie componenten: (i) vragenlijst* onder zo'n 283 bestuurders en leidinggevenden uit het Nederlandse bedrijfsleven, (ii) set aan feitelijke indicatoren en (iii) kwalitatieve metastudie van internationale ranglijsten.
- In 2026 zal de Monitor worden geëvalueerd, de uitkomsten zullen worden verwerkt in de daarop volgende edities vanaf 2027.